

Afrikasta vai ei?

Suomessa ja muuallakin läntisessä Euroopassa on havaittu pohjoisafrikkalaisia peippoja muistuttavia peippokoiraita. Mutta ovatko nämä linnut aitoja vieraita Afrikasta vai jotain muuta?

Suomesta on ilmoitettu ainakin seitsemän havaintoa afrikkalaista peippoja muistuttavista koirasyksilöistä: 28.–30.4.1998 Pudasjärvi, 15.–16.4.2001 Kajaani, 6.4.2003 Kauhajoki, 9.4.2006 Tuusula, 8.4.2009 Ylöjärvi, 16.–19.4.2014 Mustasaari ja 6.–10.4.2018 Parainen (Utö). Erikoiset peipot löytyvät siis Suomessa keväällä peipon päämuuttoaikaan tavallisten peippojen seurasta. BirdLife Suomen rareiteetikomitea ei ole hyväksynyt havainnoista yhtäkään afrikkalaiseen alalajiryhmään kuuluvaksi, koska linnuissa on tyyppillisistä afrikkalaisista peipoista poikkeavia yksityiskohtia.

Samankaltaisia peippokoiraita on havaittu myös Ruotsissa ja Norjassa. Kummassakaan maassa ei ole hyväksytty yhtään havaintoa pohjoisafrikkalaisina peippoina, vaan niissä on todettu samanlaisia poikkeavuuksia kuin Suomen linnuissa. Virosta havaintoja tällaisista peipoista ei tunneta. Myös Keski-Euroopassa ja Brittein saarilla on havaittu samankaltaisia yksilöitä, mutta niitäkään ei yleensä ole hyväksytty afrikkalaisia peippoja koskeviksi – Hollannissa tosin on muutamia havaintoja afrikkalaisista peipoista hyväksytykin.

Vanhemmista Suomen havainnoista on saatu korkeintaan kohtalaisen tasoisia kuvadokumentteja, usein ikkunan

Utössä havaittu peippokoiras on ensivaikutelmaltaan suuresti Pohjois-Afrikan peippojen kaltainen harmaine päineen, laajalti vaaleine kyynärsulkien reunoinen ja vihreine selkineen. Tyyppillisestä afrikkalaisesta peiposta poiketen rinnan vaalea väri jatkuu kuitenkin nokan tyveä myötäillen silmän alle. Silmän alla näkyy muutamia pieniä höyheniä, jotka ovat tavallisen peipon tapaan ruosteensuskeita, eivätkä silmäluomet tai silmäkulmajuovan aihe ole puhtaanvalkoisia. Pää ei ole yhtä syvänsininen kuin afrikkalaisilla peipoilla, ja korvan peitinhöyhenissä on selkeästi vihertävää sävyä. Utö, Parainen 7.4.2018. MARKUS VARESVUO / LINTUKUVA.FI

Tavallisen eurooppalaisen peippokoiraan silmän ympärillä ja korvan peitinhöyhenissä on runsaasti ruosteensuskeaa väriä, samoin koko alapuolella. Selkä on ruskea. Silmän ympärillä ei ole valkoisia silmäluomia. Turku 7.5.2017. JYRKI NORMAJA

läpi piharuokinnalta valokuvattuja lintuja. Tilanne muuttui kertaheitolla, kun **Markus Varesvuo** löysi Paraisten Utöstä viime keväänä tällaisen erikoisen peipon. Kun saarella Markuksen lisäksi oli vielä toinenkin huippulintukuvaaja **Jorma Tenovuo**, ei linnulla ollut juurikaan mahdollisuuksia olla tulematta ikuistetuksi todennäköisesti maailman parhaisiin otoksiin tällaisesta yksilöstä.

Kolme alalajiryhmää

Peipot jaetaan ulkonäön perusteella kolmeen alalajiryhmään: Euraasian mantereen peipot (ml. Brittein saaret), Pohjois-Afrikan peipot sekä Atlantin saarten peipot. Näistä Atlantin saarten peipot ja kaikki naaraspeipot jätän tässä artikkelissa huomiotta.

Euroopan ja Lähi-idän peipot ovat hyvin toistensa näköi-

siä. Siitä huolimatta alueelta on esitetty jopa 18 eri alalajia vähäisiin mitta- ja sävyeroihin perustuen – valideja alalajeja lienee vain muutamia. Tuoreimmassa alkuperäisaineiston arviointiin perustuvassa kirjassa **Hadoram Shirihai** ja **Lars Svensson** päätyvät kolmeen alalajiin.

Kaikilla alueen peippokoirailta on otsassa vain hieman mustaa verrattuna afrikkalaisiin peippoihin. Silmän ympärys ja korvan peitinhöyhenet ovat laajalti punaruskeat, pää-

Africana-alalajin peippokoirasella selkeimmät erot eurooppalaisiin peippoihin ovat laajemmin musta alue nokan tyvellä muuten kokonaan sinisessä päässä, selvät valkoiset silmäluomet, vihreä selkä sekä tasaisen vaaleanpunertava alapuoli. Afrikkalaisilla peipon alalajeilla kuvassa näkyvän kolmanneksi uloimman pyrstösulan sisähöyty on laajalti valkoinen. Atlasvuoret, Marokko 30.4.2018. TOM LINDROOS

laki ja niska harmaat. Niskan harmaa työntyy kaulan sivuilta rintaan. Silmää eivät reunusta valkoiset silmäluomet. Selkä on ruskea, alapuoli on väriltään rusehtava enemmän kuin vaaleanpunainen. Kolmanneksi uloimmassa pyrstösulassa on vain vähän tai ei lainkaan valkoista.

Pohjois-Afrikan peipot

Afrikkalaiset peipot on perinteisesti jaettu kahteen alalajiin, luoteiseen *africanaan* (Marokosta Tunisian länsiosiin sekä Libyan koillisosassa) ja Tunisian itäosassa ja läntisessä Libyassa tavattavaan *spodiogenyksen*. 2010-luvun puolivälissä Lars Svensson kuvasi kuitenkin itäisen Libyan (Kyrenaikan maakunnan pohjoisosien) peipot uudeksi alalajiksi *harterti*, jolloin *africanan* esiintyminen rajoittuu Tunisian länsiosista Marokkoon.

Kolme afrikkalaista alalajia muistuttavat toisiaan suuresti ja eroavat selvästi eurooppalaisista peipoista: niillä on leveästi musta otsa ja ohjaksen alue, sininen pää, jossa silmää ympäröivät selvästi erottuvat valkoiset silmäluomet. Selkä on vihreä, alapuoli vaaleanpunainen, siivellä ja pyrstössä on enemmän valkeaa kuin eurooppalaisilla peipoilla. Erityisesti kolmanneksi uloimmassa pyrstösulassa on paljon valkoista eurooppalaisista peipoista poiketen. Niillä voi myös olla vaalea niskalaikku (*hartertilla* aina, *spodiogenyksellä* 40 prosentilla ja *africanalla* noin joka viidennellä yksilöllä).

Alalajeista *africana* on alapuolelta voimakkaimmin vaaleanpunainen, *harterti* hieman vaaleampi ja *spodiogenys* alta vaalein. Kuitenkin *africanan* alapuolen värin voimakkuus vaihtelee sekä yksilöllisesti että alueellisesti: itäiset *africanat* ovat keskimäärin vaaleampia ja läntisemmät voimakkaamman punaisia. Kirjallisuudessa esitetään *africanalla* olevan ainoastaan silmäluomissa valkoista ja *spodiogenyksellä* valkoisen jatkuvan hieman silmästä taaksepäin silmäkulmajuovan aiheena. Netin kuvahauulla löytää kuitenkin varsin helposti Marokossa kuvattuja peippoja, joiden silmäkulmajuovan aihe sopisi paremmin kirjallisuuden kuvaukseen *spo-*

Utön linnulla kolmanneksi uloimmat pyrstösulat ovat kokonaan mustia. Pyrstösulkien muodon ja aloituskuvasa näkyvien tasaväristen isojen peitinhöyhenten perusteella lintu on vanha (+2kv). Utö, Parainen 7.4.2018. MARKUS VARESVUO / LINTUKUVA.FI

diogenyksestä ja toisaalta Tunisiassa valokuvattuja yksilöitä, joilla vain silmäluomet ovat valkoiset. *Spodiogenyksellä* tertiaalien ja kyynärsulkien sekä siiven peitinhöyhenten valkoinen on puhtaampaa kuin muilla alalajeilla, vailla keller-täviä höyhenten reunuksia (jotka voimakkaimmat *hartertilla*). Myös pään ja selän värien tummuudessa on pieniä eroja alalajien välillä. Pohjois-Afrikan maissa retkeily on hankalampaa kuin länsimaissa, eikä peippojen vaihtelua alueella välttämättä tunneta ollenkaan riittävästi.

Afrikkalaisten peippojen äänet poikkeavat eurooppalaisten äänistä. Kutsuääni on mieluummin kuvattavissa ”tsep” kuin meille tuttu ”tvink”. Laulu muistuttaa eurooppalaisten peippojen laulua, mutta varsinkin säkeen alku on selvästi erilainen.

Nykyisin lintujen sukulaisuusuhteita arvioidaan enenevässä määrin DNA-tutkimuksin. Vaikka pohjoisafrikkalaiset peipot muistuttavat huomattavasti toisiaan ulkonäöltään, perimän tutkimukset ovat osoittaneet *africanan* olevan huomattavasti läheisempää sukua eurooppalaisille peipoille kuin naapurialalaji *spodiogenykselle*. Tämä tutkimustulos ei puolla Pohjois-Afrikan peippojen erottamista omaksi lajikseen, mitä joskus on ehdotettu.

Pohjois-Euroopan ”afrikkalaiset” peipot

Euroopan pohjoisosissa havaituilla afrikkalaisen näköisillä peipoilla ulkonäössä toistuu usein tiettyjä piirteitä, joiden voimakkuus vaihtelee yksilöllisesti. Nämä piirteet poikkeavat tyyppillisistä afrikkalaisista peipoista. Nokan tyven musta alue on yleensä rajoittuneempi ja korvan peitinhöyhenissä on usein vihertävää sävyä. Alapuolen pohjaväri on valkea ja siinä on useimmiten kellan- tai oranssinsävyisiä laikkuja. Kurkun, leuan tai rinnan sivuille työntyy usein harmaat kiilat, ja toisaalta rinnan vaalea väri voi nousta nokan tyven myötäisesti silmän ympärille. Pyrstösulkien kuviointia pääsee harvoin toteamaan maastossa tai edes kuvista, koska alalajiryhmien väliset erot ovat hankalasti havaittavissa olevassa kolmanneksi uloimmassa pyrstösulassa.

Suomesta tai muualtakaan Pohjois-Euroopasta ilmoitettu afrikkalaistyyppiset peipot eivät näytä olevan ainakaan tyyppisiä pohjoisafrikkalaisten alalajien yksilöitä. Varmuudella näiden erikoisnäköisten peippojen alkuperää ei tiedetä. Yhtenä vaihtoehtona on atavismi, muinaisen peipon esi-isän ulkonäön ilmeneminen jopa tuhansien peipposukupolvien jälkeen yksittäisessä yksilössä.

Toisena vaihtoehtona on esitetty tällaisten lintujen olevan eurooppalaisen ja afrikkalaisen peipon risteymiä, mihin voisi viitata joissakin Euroopassa havaituissa yksilöissä todetut selkeästi välimuotoiset tuntomerkit. On myös arvailtu, että kyseessä voisi olla Pohjois-Afrikan peippojen luonnollista vaihtelua joltakin tuntemattomalta alueelta vähän retkeilyllä poliittisesti epävakaa seudulla. Viimeksi esitettyyn vaihtoehtoon en itse usko, koska näiden poikkeavien yksilöiden vaihtelu on suurta ja värityksen usein epäsymmetristä, vaikka yhteisiäkin piirteitä löytyy.

Pohjoisafrikkalaisilla peipoilla alapuolen vaaleanpunertava väritys on varsin tasaista laajalla alueella kurkusta vatsaan. Vaaleanpunainen väri ei jatku alanokan tyvestä päähän, eikä kaulan sivuilta työnny harmaata väriä alapuolelle. Atlasvuoret, Marokko 30.4.2018. TOM LINDROOS

Utön linnun alapuolen väritys on laikuittaista ja kellansävyistä. Kaulan sivuilta rinnan keskustaa kohti työntyvät harmaat alueet eivät ole tyypillisiä afrikkalaisille peipoille, vaikka joillakin harvoilla yksilöillä tämántapaista kuviota onkin. Utö, Parainen 7.4.2018. JORMA TENOVUO

Lisää dokumentointia kaivataan

Tällaisten peippojen esiintymisen ja vaihtelun dokumentoimiseksi rareiteetikomitea toivoo edelleen hyviä kuvauksia ja dokumentteja (valokuvia ja etenkin äänitteitä) poikkeava-

van näköisistä linnuista. Havainnoista saa mielellään ilmoittaa tuoreeltaan, mikäli havaintopaikka mahdollistaa linnun pyydystämisen mittaamista ja rengastusta varten esimerkiksi keväiseltä piharuokinnalta.

Laajempi oppimäärä

van den Berg, A. & The Sound Approach 2005: Field identification of Maghreb chaffinches. Dutch Birding 27:295–301. https://www.dutchbirding.nl/journal/pdf/DB_2005_27_5.pdf#page=5

Collinson, M. 2001: Evolution of the Atlantic-island Chaffinches. British Birds 94:121–124. https://britishbirds.co.uk/wp-content/uploads/article_files/V94/V94_N03/V94_N03_P121_124_A003.pdf

Corso, A., Viganò, M. & Starnini, L. 2015: Identification of African Chaffinch. Dutch Birding 37:392–402. https://www.dutchbirding.nl/journal/pdf/DB_2015_37_6.pdf#page=36

Shirihai, H. & Svensson, L. 2018: Handbook of the Western Palearctic Birds. Volume II. Bloomsbury Publishing Ltd., Lontoo

Svensson, L. 2015: A new North African subspecies of Common Chaffinch *Fringilla coelebs*. Bull. B.O.C. 135:69–76. <http://boc-online.org/bulletins/downloads/BBOC1351-Svensson.pdf>

Xeno-canto, <https://www.xeno-canto.org/species/Fringilla-coelebs>, viitattu 9.12.2018